

*LLETRES DE BATALLA DE LA VALÈNCIA MEDIEVAL. ELS
CRESPI I ELS BLANES (1462-1515)*. EDICIÓ A CURA
DE VICENT PONS ALÓS, VALÈNCIA, UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA, COL·LECCIÓ FONTS HISTÒRIQUES
VALENCIANES, 2021, 185 PÀGS.
ISBN: 9788491348399

RAFAEL NARBONA VIZCAÍNO
Universitat de València

Les lletres de batalla foren reptes de combat singular que els cavallers catalans i valencians s'intercanviaren per tal de resoldre els conflictes particulars sense recórrer a la justícia ordinària, perquè els furs de València regulaven aquesta via de solució des de la primera redacció del codi legal de Jaume I en atenció al estatus militar que gaudien. Josep Perarnau, Martí de Riquer, Tomás Martínez, Mario Vargas Llosa, Carlos López, Vicent Terol, Jesús Villalmanzo, Jaume Chiner, Abel Soler y Agustín Rubio, entre d'altres, s'han interessat pel tema i han publicat amb certa regularitat els estudis i els documents que des del començament del segle XIV recullen els intercanvis epistolars entre diferents protagonistes, corpus que ahora enriqueix Vicent Pons amb l'edició i estudi de les lletres de batalla creuades entre Lluís Crespí de Valldaura i Francesc Berenguer de Blanes. Els dos cavallers valencians, descendents i emparentats amb velles nissagues de la noblesa catalana i de llinatges ciutadans, segons l'autor, presentaven l'estereotip del cavaller valencià del segle XV: senyors jurisdiccional amb vassalls mudèjars i residents a la ciutat, propietaris de biblioteques, participants en certàmens poètics amb la ploma i també escriptors d'aquestes cartes de deseiiximent, a més de lectors de llibres de cavalleria, on es feia gala expressa d'un comportament inspirat en l'honor. Aquesta doble cultura que compatibilitzava les lletres i la violència es retroalimentava amb la literatura de ficció i l'esperit d'imitació de les gestes del passat, perquè els cavallers del segle XV eren hereus de les violències deslliurades des de generacions anteriors, en el temps de les conquestes o entre els propis avantpassats embolicats en bandositats, si bé també mantenien vives en la memòria recent les campanyes mediterrànies d'Alfons el Magnànim, que arrossegaren a un parell de generacions de cavallers capaços de sincronitzar la guerra i la poesia, i que sovintejaren milícia i lírica a la cort napolitana. El dominic sant Vicent Ferrer, el cavaller moralista Joan Roís de Corella o el cavaller lletraferit Joanot Martorell no deixaren de condemnar l'estereotip de cavaller

pompós, superb i vanitós, mentre assenyalaven al mateix temps les que haurien d'ésser les seues virtuts.

El conflicte concret que ens ocupa va nàixer per les fites i els drets de pastura sobre les muntanyes que separaven dues senyories. Lluís Crespí va rebre de Joan II en 1462 el mer i mixt imperi sobre Sumacàrcer, privilegi que esgrimi per vetar el pas als ramats dels vassalls mudèjars de Francesc Berenguer de Blanes des del seu senyoriu fronterer de Cotes. Per aquesta raó, Francesc va remetre el 2 d'abril una primera lletra de requesta o deseiximent a ultrança a Lluís Crespí, desafiant-li a un combat singular a mort perquè Crespí negava els drets de pastura en terres de Sumacàrcer als de Cotes quan, segons es dona a entendre, havia sigut costum antiga. La resposta no va tardar en manifestar-se i precisava amb minuciositat les armes defensives i ofensives que havien d'emprar en el combat sota l'arbitratge del Joan II, circumstància que donà lloc al creuament de nou cartes en nou mesos. Malgrat la predisposició al combat d'ambdós contendents, el monarca aplaçà per cinc vegades consecutives la lluita, després d'haver-los citat successivament a llarg d'una geografia heterogènia pautaada per la seua itinerància. En aquell moment l'esclat del conflicte a Catalunya desaconsellava al monarca la implicació en les parcialitats nobiliàries de València, raó per la que els enemics intentaren trobar sense èxit altres arbitres per presidir el duel: el rei de Granada, i el comte de Borsio, duc de Mòdena i marquès de Ferrara. Anys després, en 1514, els descendents d'aquells primers enemistats, Jeroni d'Íxer i Francesc Crespí, tornaren a rivalitzar per les pastures, i en aquest cas els reptes sobrepassaren la retòrica escrita, allargada en onze cartes, per a materialitzar-se sobre el camp de Burgos convocat per Ferran el Catòlic el 1 de juny de 1515.

Aquesta edició presenta la singularitat de recollir tot un espectre documental, amb deseiximents, lletres de batalla, cartells, procuracions, notificacions, actes d'entrega, comunicació de pròrrogues, l'excomunió i la posterior absolució de Crespí –derivades de buscar un jutge infidel–, fragments del procés davant la cort de la Governació i inclús el testament autògraf de Lluís Crespí, anterior a la primera convocatòria de batalla. El primer dels documents és una nova edició del *Tractat i reglamentació a l'ordre que ha de tenir la batalla a ultrança entre cavallers*, elaborat al voltant de l'any 1500 pel cavaller Francesc Ferrer, que sense dubte reproduïa els models estilístics del llibre que Lluís Crespí posseïa, segons consta en el seu inventari *post mortem* de 1491, i que era comú en les biblioteques dels cavallers coetanis. És a dir, el volum recull una documentació molt diversa que pren com a referència nodal els desitjos de combat entre cavallers, amb trenta huit peces de la cronologia 1461-1465, i cinquanta huit peces compreses entre 1514 i 1516, procedents de diferents arxius: l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu del Regne de València, l'Arxiu Municipal de València, la Biblioteca Nacional i especialment de l'Arxiu del Comte d'Orgaz, hereu de la senyoria de Sumacàrcer.

Aquest tipus de desafiaments es desenvoluparen de forma efervescent al llarg del segle XV, una vegada superada la violència desencadenada al llarg de cinquanta anys (1376-1412) a la ciutat de València i conclosa amb l'Interregne. Des d'aquells grans bàndols, configurats amb filiacions i interessos dinàstics i familiars, es donà un salt qualitatiu

important en reconduir les enemistats a un nivell molt més particular sinó personal, que pretenia resoldre els conflictes amb duels d'home contra home, sota l'arbitratge d'un jutge prestigiós, amb un intent d'imitar o de reviscolar el no oblidat "juí de Déu" a l'hora d'imposar la raó o la veritat dels fets que provocaren el conflicte. Aquest codi d'honor i el protocol que acompanyava els desafiaments arribaren al seu zenit entre mitjan i la fi del segle XV. I, malgrat els intents pontificis de prohibir aquestos enfrontaments des de 1509, caldria esperar a l'aplicació dels cànons del Concili de Trento per aconseguir, almenys, evitar la seua publicitat davant la societat, perquè no cal oblidar que el principal propòsit d'aquestes lletres de batalla era presentar davant la població, i especialment dins de l'estament cavalleresc, un comportament d'honor que emprava recursos retòrics, elegants i irònics per escarnir al contrari, davant la prevista exposició pública dels cartells i de les lletres en les portes de les esglésies, en cantons i en els espais més freqüentats de la ciutat.